

Bestuurlijke opdracht toekomstbestendig sociaal domein

Rapportage spoor 1

Inhoudsopgave

- Opdracht
- Overwegingen
- Trends en ontwikkelingen
- Toelichting per opgave

Opdracht

In deze fase gaat het vooral om het verkennen van mogelijkheden om de uitgaven voor beleid en uitvoering in het sociaal domein te kunnen beperken. Dat heeft geleid tot een ordening van wettelijke en niet wettelijke taken, een blik op de bedrijfsvoering en een aantal uitwerkingsopdrachten die in het komende kwartaal kunnen worden uitgewerkt.

Overwegingen

1. De maatregelen raken de meest kwetsbare inwoners

Voor inwoners zijn onze voorzieningen vaak cruciaal om mee te doen aan de maatschappij. Het overzicht bevat echter maatregelen met een negatief effect op de dienstverlening aan of ondersteuning van inwoners. Het betreft veelal kwetsbare inwoners op het gebied van bestaanszekerheid of het zelfstandig kunnen participeren in de maatschappij. Met de brede visie sociaal domein zetten we juist in op het versterken van de positie van kwetsbare inwoners. De afgelopen jaren werken we consequent aan de aanpassing van onze organisatie in het licht van deze visie en nemen we verantwoordelijkheid in het netwerk om inwoners beter te ondersteunen in onze gezamenlijke doelstelling: iedereen een zelfstandig en volwaardig bestaan. Ook is onze inzet op het versterken van bestaanszekerheid zoals beschreven in onze regionale visie van 2019 inmiddels landelijk een breed geaccepteerd uitgangspunt. We refereren hierbij onder andere aan de recent uitgebrachte notitie “de waarde van het sociaal domein”, opgesteld in opdracht van VNG en Divosa, de rapporten van de commissie Sociaal Minimum, het rapport Grip van de WRR en het recent opgestelde manifest tijdens de bestaanszekerheidstop, georganiseerd door de VNG.

2. Veel van de maatregelen waren onderdeel van het herijkingsproces

Het grootste deel van de opgevoerde maatregelen is recent onderdeel geweest van een herijkingsproces, waarbij de raad zich uitgesproken heeft voor het huidige beleidskader. Het aanpassen van dit kader draagt niet bij aan de wens om een betrouwbare overheid te zijn en dit uit te stralen richting kwetsbare doelgroep, die gebaat is bij voorspelbaarheid en zekerheid.

3. Er is nog geen inzicht in samenloop met gemeentelijke (lokale) voorzieningen en beleid

Bij de afweging om een maatregel te nemen, is het van belang om ook te weten waar die maatregel het gemeentelijk beleid raakt. Andersom natuurlijk ook: er is immers voor de inwoner sprake van één sociaal domein en één overheid. Het is dus verstandig om te wegen wat de maatschappelijke effecten van een maatregel kunnen zijn en daarbij te overwegen welke mogelijkheden er zijn in aanpalend of flankerend beleid om eventuele nadelige effecten te kunnen mitigeren.

Overwegingen

4. Uitwerkingsopdrachten kunnen inzicht geven in duurzamer oplossingen

Los van de samenhang in het beleid en het effect van het schrappen van onderdelen daarvan via de mogelijke maatregelen, is het duurzamer om te onderzoeken of er andere mogelijkheden zijn om te voorzien in de ondersteuningsbehoefte van inwoners. In dit stadium van het ombuigingsproces is er een inventarisatie van bestaand beleid uitgevoerd, maar is nog niet onderzocht welke alternatieve mogelijkheden er zijn om duurzamer om te buigen dan via het simpelweg schrappen van een onderdeel. Dat proces is nu startende, en in deze notitie geven wij een aantal denkrichtingen hiervoor mee. Wij vragen u om op die uitwerkingsopdrachten wel een besluit te nemen.

5. Uitwerkingsopdrachten overbruggen de als verschillend ervaren noodzaak om om te buigen

In het contact met verschillende gemeenten is ons gebleken dat de noodzaak om om te buigen per gemeente verschillend ervaren wordt. Dit heeft te maken met enerzijds de financiële situatie van de gemeente en het moment waarop een tekort gaat knellen. Er zijn enkele gemeenten die nu al willen ombuigen omdat het financieel probleem zich dit jaar of komend jaar al gaat voordoen. Er zijn andere gemeenten die dit niet ervaren of voor wie de omvang van het financiële knelpunt te overbruggen lijkt. Tenslotte zijn er landelijk ook nog steeds ontwikkelingen op de achterliggende oorzaken van het financieel ravijn. Een deel lijkt zich op te lossen. Het is kortom een nog tamelijk onzeker en moeilijk te duiden perspectief.

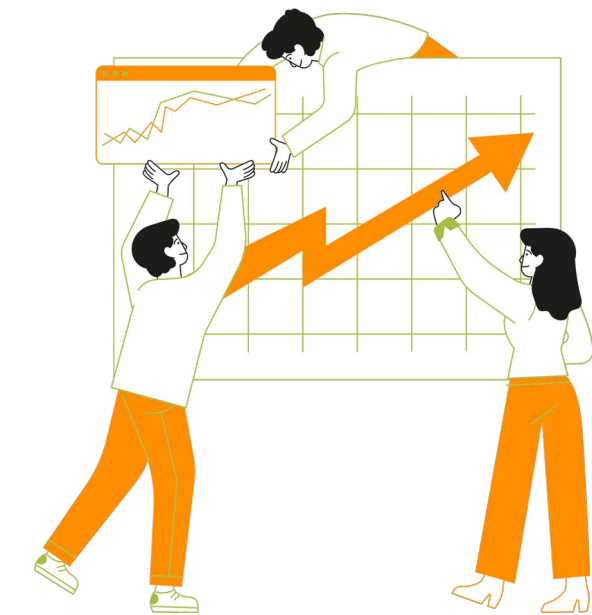
Waar iedereen het echter over eens is, is dat de ontwikkeling van uitgaven in het sociaal domein, met name op het terrein van zorg en ondersteuning, door exogene factoren alleen maar zal toenemen. Een groot deel van de uitvoering van deze taken is bij gemeenten neergelegd. De noodzaak om anders te gaan denken en organiseren neemt hiermee toe. Dat vraagt om echte veranderingen en niet om het plakken van pleisters.

6. Uitwerkingsopdrachten betreffen ook de bedrijfsvoering van gemeenten en GR

Als robuuste organisatie staan wij voor een uitvoering die waarmaakt wat we beloven. In samenwerking met onze gemeenten onderzoeken we hoe we onze dienstverlening kunnen optimaliseren en betaalbaar kunnen houden. We realiseren ons de impact die onze organisatie heeft op de begroting van gemeenten. Het is daarom niet meer dan logisch om goed te onderzoeken waar het efficiënter en effectiever kan, in de taakverdeling tussen gemeenten, maatschappelijke partners en GR'en en hoe dit bij kan dragen aan een duurzame uitvoering van taken in het sociaal domein, zonder dat verloren gaat wat in de afgelopen jaren opgebouwd is. Met de komst van nieuwe technologie, inzichten in data gestuurd werken, het vormen van netwerksamenwerkingsverbanden en het kritisch onderzoeken van dubbelingen in governance en taakuitvoering met gemeenten, servicegemeente en maatschappelijke partners is het mogelijk om tot een grotere mate van efficiëntie te komen.

Trends en ontwikkelingen

De kosten voor het sociaal domein stijgen. Dit heeft enerzijds te maken met de autonome groei maar ook met stijgende vraag naar ondersteuning. We hebben te maken met een hoge inflatie, waarbij de verwachting is dat dit voorlopig nog zo blijft, dit heeft gevolgen voor onze inwoners. Daarnaast speelt de complexiteit van het stelsel een belangrijke rol in de vraag naar ondersteuning, het huidige stelsel van inkomensvoorzieningen, regelingen, wetgeving en loketten is zo ingewikkeld georganiseerd dat inwoners hun weg moeilijk zelfstandig kunnen vinden.

Trends en ontwikkelingen: landelijke agenda

In de uitgangspuntennotitie zijn de belangrijkste ontwikkelingen die we vanuit het Rijk verwachten en die effect hebben op onze dienstverlening opgenomen. Een belangrijke maatschappelijke ontwikkeling die we graag nog apart benoemen is de ontwikkeling van technologie. Hierin zien we kansen op dingen slimmer en efficiënter aan te pakken. We zullen dit nader verkennen in spoor twee van deze opdracht.

1. Financieel ravijn

Door de huidige afspraken aangaande de wijzigingen in de financieringsystematiek voor gemeenten komen een flink aantal gemeenten voor financiële uitdagingen te staan in 2026. We zien ook dat dit onderwerp en de onderliggende stukken controversieel zijn verklaard en de laatste gesprekken hier nog niet over gevoerd zijn.

2. Participatiewet in balans

Met de herijking wordt beoogd de menselijke maat weer wat meer terug te brengen in de participatiewet. De eerste kleine wijzigingen zijn per juli 2023 van kracht geworden. De meer fundamentele aanpassingen worden samen met de maatschappelijke partners ontwikkeld in een langer lopend traject.

3. Impactvolle ontwikkelingen hervorming arbeidsmarkt

Relevant is onder andere de stimulans vanuit het Rijk om regionale werkcentra te ontwikkelen, wat in onze regio ook in gang is gezet. Om dit goed te kunnen doen is van belang dat het kabinet ook zorgt voor voldoende financiën en op elkaar afstemde wet en regelgeving. Een andere relevante ontwikkeling zijn de naar verwachting oplopende tekorten in de zorgsector, waardoor het lastiger wordt om zorg en ondersteuning te blijven bieden zoals nu wordt gedaan, vanwege tekort aan personeel. Daarnaast volgt naar verwachting een nieuwe opdracht aan regionale ontwikkelbedrijven (lees Drechtwerk) en ontstaat de mogelijkheid om samen met de arbeidsmarkt regio's te werken aan transformatieplannen.

Trends en ontwikkelingen: landelijke agenda

4. Deltaplan Bestaanszekerheid

Landelijk staat dit onderwerp hoog op de agenda's. Het gaat om het vereenvoudigen van het inkomenstelsel waaronder toeslagen maar ook over dienstverlening. Er zijn tal van overheidsbrede programma's actief zoals Werken aan de Uitvoering waaronder VIM en het Overheidsbrede Loket etc. Deze veranderingen hebben effect op diverse stelsel op zowel lokaal, regionaal als landelijk niveau. Door de commissie sociaal minimum is een serieuze oproep gedaan om de balans tussen rijk en gemeenten te herstellen. De rijksoverheid moet een centrale rol krijgen in het waarborgen van de bestaanszekerheid, met landelijke regelingen en voorzieningen zodat gemeenten echt het maatwerk kunnen leveren. Waardoor de noodzaak voor gemeenten om allerlei regelingen voor inkomensaanvullingen in de lucht te houden een stuk kleiner kan worden. Het is echter nog onduidelijk of en in welke vorm een nieuw kabinet om zal gaan met deze aanbevelingen. Hier valt ook onder vernieuwing over maatregelen en handhaving en programma geldzorgen, armoede en schulden.

5. Vergrijzing en schaarste in de zorg

Voor de (zorgen ondersteunings)sector zal tot 2040 sprake zal zijn van een verhoging van de vraag in combinatie met minder beschikbaar personeel. Naar verwachting lopen deze tekorten tot zeker 2030 verder op. De verwachting is dus dat de druk ook voor de andere Wmo voorzieningen – met name die waar ouderen gebruik van maken- zal toenemen in de nabije toekomst. Vanuit het Rijk wordt hier samen met medeoverheden, zorg- en maatschappelijke partners dan ook vol op ingezet. Het is een van de onderliggende redenen voor het Integraal Zorg Akkoord en dé reden voor het opstellen van de Toekomstagenda Arbeidsmarkt Zorg. Ook het GALA en het programma Wonen en Zorg hebben als onderliggend doel om het beroep op professionele zorg te dempen. Gemeenten zien dan ook al langer hun taken en verantwoordelijkheden rond preventie en leefstijl, langer thuis wonen, het bieden van algemene voorzieningen en het bieden van zorg en ondersteuning toenemen. In het kader van het borgen van financiële houdbaarheid van het zorgstelsel wordt er ook gesproken over het verder decentraliseren van delen van de WLZ en deze onder te brengen in de Wmo. Dit maakt de verantwoordelijkheid van gemeenten op dit onderdeel in de toekomst groter. Het is nog afwachten hoe een nieuwe kabinet daarmee omgaat.

Inzoomen: opgave bestaanszekerheid versterken

De herijking Minimabeleid heeft in 2022 plaatsgevonden. Voor schuldhulpverlening geldt dat besloten is om niet te herijken gezien het feit dat het beleidsplan voldeed aan de nieuwe structuur en actualiteit. Thans wordt hier een regulier beleidstraject op gelopen i.v.m. het aflopen van de (wettelijke)geldigheidsduur van het huidige beleidsplan. Het nieuwe plan zal per 1 januari 2025 in werking treden. Schuldhulpverlening kent echter weinig beleidskeuzes.

Daarnaast staan er landelijk nieuwe ontwikkelingen op stapel o.a.:

- Basisdienstverlening schuldhulpverlening;
- Wetsvoorstel proactieve dienstverlening SZW voor UWV, gemeenten en SVB;
- Ontwikkelingen op het gebied van beschermingsbewind;
- Participatiewet in balans;
- Handhaving sociale zekerheid.

De knoppen die in herijking minimabeleid aan de gemeenteraden zijn voorgelegd zijn:

- ✓ Persoonlijk Minimabudget
- ✓ Tegemoetkoming eigen bijdrage Kinderopvang
- ✓ Bijzondere bijstand
- ✓ Collectieve zorgverzekering
- ✓ Minimabeleid waaronder SUN en destijds ook het SMS Kinderfonds, dit is echter per 2024 overgegaan naar gemeenten

Inzoomen: opgave zorgen voor ondersteuning

De druk op de Wmo neemt toe door zowel de financiële tekorten als arbeidsmarkttekorten. Landelijk wordt daarom gewerkt aan het houdbaarheidsonderzoek Wmo. Daarnaast wordt gewerkt aan een wetswijziging eigen bijdrage en Wmo. Ook domein overstijgende inkoop van zorg en ondersteuning wordt verwerkt in een wetsvoorstel. Daarmee wordt een relatie gelegd met de WLZ en de Zorgverzekeringswet.

Gemeenteraden hebben in 2023 besloten over de herijking Wmo. Op basis van het advies van de regionale Wmo adviesraad is gewerkt aan eenduidig beleid binnen de Drechtsteden. Aan de gemeenteraden zijn knoppen voorgelegd waarop differentiatie mogelijk was.

De knoppen die in de herijking Wmo aan de gemeenteraden zijn voorgelegd:

- ✓ Eigen bijdrage algemene voorzieningen
- ✓ Eigen bijdrage was- en strijkservice
- ✓ Eigen bijdrage maatwerkvoorzieningen
- ✓ Eigen bijdrage Drechtopper
- ✓ PGB, differentiatie formeel en informeel tarief
- ✓ PGB, differentiatie HO
- ✓ PGB, vrij besteedbaar bedrag
- ✓ Aantal kilometers vervoer maximeren
- ✓ Aantal kilometers vervoer dagbesteding tot dichtstbijzijnde locatie

Inzoomen: opgave ontwikkelen naar werk

De herijking Participatiewet heeft nog niet plaatsgevonden i.v.m. de landelijke ontwikkeling Participatiewet in balans. Om die reden zijn nog geen knoppen voorgelegd in de gemeenteraden.

Daarnaast staan er landelijk meer nieuwe ontwikkelingen op stapel:

- Nieuwe opdracht ontwikkelbedrijven (WSW);
- Hervorming regionale arbeidsmarktstructuur;
- Opdracht aan arbeidsmarktregio voor het oprichten van een Regionaal Werkcentrum;
- Nieuwe wetgeving op het gebied van voortijdig schoolverlaten.

In fase 1 van de bestuurlijke opdracht zijn hierom geen knoppen opgenomen in het kader van de pijler ontwikkelen naar werk. Er is een grotere kansrijkheid in fase 2 omdat dan mogelijk meer duidelijkheid ontstaat over de landelijke koers met de diverse opdrachten. Waar zien we kansen?

- Aansluiten bij de landelijke ontwikkelingen.
- De samenvoeging van Drechtwerk en SDD als kans voor het beter gebruik van de infrastructuur. Daarbij ook rekening houden met de kansen in het lokale domein en juist de opdracht van de arbeidsmarktregio.
- Verder zien we kansen door anders te werken aan inburgering. Dit vraagt een gezamenlijke verkenning met de gemeenten.
- De gebiedsgerichte aanpak in de kwetsbare gebieden Dordt West en Veerkrachtige buurten Zwijndrecht kan bijdragen aan positief resultaat.